

● ۳۰ ماهه سیلاب در هر سال!

برای رسیدن به کارگاه مخزن سد شور یجه، از مقابل ۱۳گانهگامپماز آب شرب مشهد عبور می کنیم، قرار گرفتن این پروژه آبی استان در چنین مسیر بااهمیتی، تأییدکننده موقعیت مناسب سد شور یجه است. از این روست که اهمیت سد شور یجه از ابعاد مختلف قابل بررسی است، به محل کارگاه عملیاتی ساخت سد رسیده ایم؛ عملیات عمرانی در جریان است اما باتوجه به حجم وسیع کارگاه، عملیات ساخت آن گونه که باید و شاید، سرعت چندانی ندارد. مدیر طرح سد و شبکه سد شور یجه درباره میزان سیلاب ها که ساخت سد را توجیه می کند، می گوید: رودخانه کشف رود، رودخانه سیلابی است و این نقطه که ما هستیم ۳ تا ۴ ماهه از سال سیلاب دارد. سیلاب ها معمولا از بهمن شروع می شود و تقریبا تا پایان اردیبهشت به صورت دائمی جاری است؛ اگر چه سوابق منطقه نشان می دهد بعضی سال ها تا تیره ماه نیز به صورت سیلابی در منطقه سد، آب در جریان است.

بارندگی های ابتدای سال ۹۸ فصلی نواز سوابق سیلابی منطقه را نمایان کرد؛ به طوری که کارشناسان فعل در کارگاه می گویند اگر ساختمان و مخزن نه تکمیل شده بود، امسال با این مقدار آب، بدون شک پُر شده بود؛ سدی که از نظر گنجایش، با ۲۰۰ میلیون متر مکعب، بعد از سد دوستی، در رتبه دوم سدهای استان قرار دارد.

● سید پیوای استان

سیدحسین عطارزاده حسینی می گوید: مطالعات که انجام شد، کارشناسان اعلام کردند شور یجه به دلیل شرایط خاصی که دارد، سدی پویاست و می تواند کارکردهای آن را انعطاف پذیر کنند و در هر زمان برای استفاده از آن تغییر هدف بدهند. برای این موضوع، مدیر طرح سد و شبکه شور یجه به اهدافی اشاره می کند که از احداث سد دنبال می کنند: «هدف از ساخت این پروژه هم کشاورزی است و هم استفاده شرب، اما هدف اصلی جلوگیری از خروج آب های مرزی است».

وی توضیح می دهد: ساختگاه خوب و موقعیت نزدیک به تأسیسات خط دوستی می تواند به تأمین آب شرب مشهد کمک کند؛ یعنی اگر روزی ذخیره آب سد دوستی به تنهایی تأمین کننده نیاز آب کلان شهر مشهد نبود می توان از ذخیره سد شور یجه بهره برد.

او درباره کیفیت آب رودخانه کشف رود می گوید: «آبی سی» یا هدایت الکتریکی آب در این منطقه حدود ۱۴۰۰ است؛ به همین دلیل در اصطلاح می گویند که آب اینجا لب شور است. اما آبی سی آب شور یجه با آبی سی مجاز که در حدود ۱۰۰۰ است خیلی فاصله ندارد و حتی اگر از این آب بچشید، متوجه مزه و طعم متفاوت آن نمی شوید.

این کارشناس منابع آب ادامه می دهد: اگر قرار باشد از ذخیره شور یجه برای تأمین آب شرب استفاده شود، ساخت تصفیه خانه آر او در دستور کار قرار می گیرد تا آبی سی را در حد ۱۰۰۰ کاهش دهد و بعد آب را وارد تأسیسات خط دوستی کنند؛ به عبارتی قبل از اینکه آب وارد تأسیسات دوستی شود، می توان کیفیت آن را در حد کیفیت آب سد دوستی رسانده است.

● سدی که «شور یجه» نام گرفت

حدود ۳۰ کیلومتر پایین تر از سد، ۲ روستای شور یجه سفلی و علیا قرار دارد و نام شور یجه هم روی تابلوها نصب شده است. این نام از وقتی روی سد بالاتکلیف شور یجه نشست که کارشناسان شرکت آب منطقه ای برای بازدید به این منطقه می آمدند و شاخص های مختلف سدسازی را بررسی می کردند. این کارشناسان وقتی از بازدید بر می گشتند، به همکارانشان می گفتند از «شور یجه» آمده ایم و به این ترتیب نام مهم ترین پروژه آبی استان، شور یجه باقی مانده است.

اما شاخص های بسیاری از جمله ویژگی های زمین شناسی و توپوگرافی منطقه و سازه ای و کشاورزی در تعیین محل پروژه های سدسازی بررسی می شود. سال ۹۷ و در شروع کار، بازدیدها برای تعیین محل سدی که قرار است مانع خروج آب از ایران شود، از روستای شور یجه شروع شده بود. عطارزاده تعریف می کند: اتفاقا گروه زمین شناسی، محل شور یجه را به عنوان سدسازی مرود اعلام کرد. بعد از آن، مسافتی را جلو آمدند و در آنجانیز به دلیل سازه ای و کشاورزی و شاخص های توپوگرافی منطقه، محل تعیین شده تأیید نشد. اگر در آنجا عملیات ساخت سد انجام می شد در آینده به تخرن خسارت وارد می شد. بنابراین ۸،۷محل را بررسی کردند و اینجا را بهترین مکان برای احداث سد تشخیص دادند.

اگر چه سد تا این مرحله از احداث، نام روستای پایین دست خودش را گرفته است، درواقع بین ۲ روستای «پل گزی» و قره قیطان قرار گرفته است. پیمانکار سد می گوید: اینجا می توانست به نام روستای قره قیطان باشد. حتی می شد نام «پل گزی» را برای آن انتخاب کرد؛ زیرا در بالادست از روستایی به همین نام عبور می کنیم و ۲ کیلومتر با سد فاصله دارد، اما از آنجا که مطالعات سد از روز نخست با نام شور یجه انجام شده، همچنان نامش باقی است.

عطارزاده در اهمیت بعضی جزئیات پروژه های آبی خاطر نشان می کند: این پروژه در سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور به عنوان شور یجه معرفی شده و به لحاظ اعتباری که به آن تعلق می گیر، معمولا تغییر نامش کار ساده ای نیست.

البته او به این نام گذاری نقدهایی وارد می داند و می گوید: این سد را می توانستند «کشف رود» بنامند؛ زیرا در امتداد رودخانه کشف رود ساخته می شود. ما مشغول پیمایش در بستر محلی هستیم که قرار است پس از تکمیل سد، زیر آب برود. نسیم خنک پاییزی، به همراه خود غباری در راه دارد و خیلی دلچسب نیست. مدیر پروژه سد شور یجه می گوید: درباره نقش شور یجه می توان گفت که به عنوان مثال اگر امروز ۱۵۰ مترمکعب در ثانیه سیلاب وارد می شود، مخزن سد می تواند این حجم را در پایین دست تعدیل کند و به ۵۰ مترمکعب کاهش دهد. طبیعی

«شور یجه» بدون بودجه

مهار آب های مرزی، توسعه کشاورزی و اشتغال زایی در غرب خراسان رضوی، معطل تخصیص اعتبار به دومین سد بزرگ استان است

سید پیوای استان

ر د رودخانه اساطیری کشف رود را که بگیریم با حذف مسیر های میانی، به سرخس و منطقه آق دربند می رسیم. حدود ۱۲ کیلومتر پس از پاسگاه نیروی انتظامی آق دربند، پایین دست سد شور یجه است. همان مسیری که سالانه ۵۰ میلیون متر مکعب آب، یعنی به اندازه یک سال حق آبه کشاورزان سرخسی از محل سد دوستی را دوستی تقدیم کشور ترکمنستان می کند! این سیلاب، سیلاب فصلی رودخانه کشف رود است که ۴ ماه از سال با شدت تمام جاری است و تا سال های سال ما هیچ برنامه ای برای مهارش نداشتیم. نه سدی داشتیم که کشاورزی در شهرهای مرزی را رونق ببخشد و نه توانستیم سدی بسازیم که پشتوانه آب شرب مشهد باشد. این روند سال های سال ادامه داشت و سرمایه ای گراف از کشورمان، رایگان و بی منت به دیگر کشورها واگذار می شد. از سال ۸۰ بود که نخستین زمزمه ها برای مهار آب های مرزی آغاز، سپس وارد فاز مطالعاتی شد تا

هم کشاورزان از این آب منتفع شوند و هم پشت گرمی برای «دوستی» و تأمین آب شرب مشهد باشد. اینکه چرا اجرایی شدن ساخت یک سد استراتژیک در این مسیر، از مرحله ورود به فاز مطالعاتی تا آغاز مرحله ساخت، ۱۸ سال طول کشید بماند، اما روایت ما گزارش میدانی از مراحل ساخت این پروژه و میزان پیشرفت فیزیکی و تزریق اعتبارات ساخت «شور یجه» است. سال ها پیش از سال ۷۵ که مهندسان شرکت «سرو آب» بخواهند مطالعات سد شور یجه را آغاز کنند، نگاه خوبی به این پروژه سدسازی وجود نداشت. آن ها که طرفدار تئوری «سدها به جای اینکه درمان را دوا کنند بلای جانمان شده اند» بودند، مخالفت هایشان را بی محابا اعلام می کردند تا اینکه فاز یک مطالعات سد در بازه زمانی یک ساله از سال ۸۴ تا ۸۵ توسط مهندسان شرکت «طوس آب» انجام شد. پس از آن، همین شرکت، فاز ۲ مطالعات را از سال ۸۵ تا ۸۷ انجام داد و در نهایت عملیات اجرایی سد شور یجه با هدف کلان جلوگیری از خروج آب های

مرزی در سال ۹۳ شروع شد؛ پروژه ای که پیگیری کوتاهی در اخبار و قول و قرارهای چند سال قبل، متوجه می شویم مسئولان وقت پروژه، اتمام ساختش را سال ۹۷ اعلام کرده بودند. برای بررسی عملیات عمرانی ساخت این پروژه به اتفاق مدیر طرح و شبکه سد شور یجه، راهی کارگاه محل ساخت می شویم. بطور معمول در فصل بهار، طغیان های رودخانه فصلی کشف رود، مسیر را مسدود و رفت و آمد را غیر ممکن می کند اما حالا که از سیلاب خبری نیست، دوراهی صالح آباد به سد، نزدیک ترین راه به کارگاه ساخت و سساز های سد شور یجه است. در مسیر صالح آباد، در بعضی نقاط باید از رودخانه عبور کنیم تا به کارگاه سد برسیم؛ رودخانه ای که اگر چه در فصل طغیان و افزایش حجم آب نیست، باز هم مقداری عبور ما را مشکل می کند و باید فرمان را به سمت مسیری دورتر بچرخانیم. اما پیش از رسیدن به محل کارگاه، از منطقه مرزداران تا محل خروج سیلاب ها، ۲۲ کیلومتر فاصله و از مشهد تا این نقطه، ۱۶۵ کیلومتر مسافت است.

عطارزاده ستار صالحی با عنوان

این پروژه می تواند در پایین دست به سد دوستی یا شبکه آبیاری سرخس که شبکه بسیار بزرگ و مدرنی است، متصل شود و از ذخیره آن، به عنوان آب شرب استفاده کنیم. اشتغال زایی برای بومیان روستاهای اطراف و رفع محرومیت از منطقه روستایی هم جزو سد، از دیگر اهداف آن است.

عطارزاده توضیح می دهد: اندازه مخزن سد شور یجه، یک ششم سد دوستی است، اما به لحاظ ظرفیت، دومین سد استان محسوب می شود؛ زیرا دیگر سدها از جمله طرق و کارده، هر کدام حدود ۳۰ میلیون مترمکعب گنجایش دارند و با گنجایش سد شور یجه که حدود هشت برابر آن هاست، اصلا برابری نمی کند.

در نقطه صفر مرزی ایستاده ایم؛ منطقه ای وسیع که هر سال در فصل عبور سیلاب ها حجم عظیمی از آب، از آنجا روانه خاک ترکمنستان می شود؛ منطقه ای که متخصصان سدسازی و کارشناسان آب منطقه ای از آن به عنوان

«شور یجه» بدون بودجه

دارد، اگر این سدها را بسازند، احتمال اینکه در آینده «دوستی» کم آب شود وجود دارد و آن زمان بیشتر متوجه می شویم که ساخت سد شور یجه چقدر توجیه دارد. او نقبی به سال گذشته و کمبود آب در مشهد می زند و توضیح می دهد: پارسال که در مشهد تنش آبی داشتیم می شود گفت که ظرفیت خط دوستی، کمتر از میزان و برآوردهای پیش بینی شده به مشهد آب رسانی کرد. در آن شرایط، شور یجه می توانست به تأمین آب شرب کمک کند. اما باتوجه به افزایش جمعیت، اگر در بازه ای از زمان ارتفاع سد دوستی برای مشهدی ها کمتر شود، یقین داریم که ظرفیت سد شور یجه به کار خواهد آمد. ضمن اینکه، شور یجه سوای اینکه می تواند منبع تأمین کننده آب شرب مشهد شود، در پایین دست نیز می تواند نیاز آبی زمین های کشاورزان بسیاری را تأمین کند. پس در نهایت کمترین منفعتی که سد شور یجه می تواند داشته باشد، پشتیبانی از آبیاری اراضی کشاورزی است؛ ضمن اینکه این روزها در صنعت هم نیاز آبی داریم.

عطارزاده موقعیت سد را روی نقشه این گونه تشریح می کند: ما تقریبا در شرق مشهد و در فاصله ۲۰ کیلومتری این شهر هستیم. خط مشکی که در اطراف کشیده شده است، حوضه آبریز سد شور یجه و حدود ۱۶ هزار کیلومتر مربع وسعت حوضه آبریز سد است. در مقایسه با سدهایی که در استان داریم، حوضه آبریز بسیار بزرگی دارد. حوضه بزرگ، این ویژگی را دارد که سیلاب های بزرگی را در برمی گیرد و در روزهای عادی نیز، غالبا سیلاب های متوسطی را شاهد هستیم. در همین کارگاه، در ۲۸ فروردین سال ۹۵ سیلاب های بزرگ به اندازه ۶۷۰ مترمکعب بر ثانیه را شاهد بودیم که پنج برابر سیلاب های اردیبهشت امسال بود. حوضه سد شور یجه تقریبا از ۲۰ کیلومتری قوچان در دوراهی چکنه شروع می شود و تا پل خاتون امتداد می یابد، اما چون سد در ۲ کیلومتری روستای پل گزی از توابع بخش مرزداران شهرستان سرخس بسته می شود، حوضه آبریز نیز اینجا بسته می شود. عطارزاده می افزاید: چون در بالادست حوضه در منطقه مشهد، پروژه های مشابه مثل سدهای کارده، طرق و ارداک ساخته شده است، تقریبا سیلاب از مشهد وارد مجموعه شور یجه نمی شود. بیشترین آبی که وارد حوضه شور یجه می شود از مشهد به سمت فریمان است. اما امسال به علت اینکه در حوضه مشهد بارش های زیادی صورت گرفته و تأسیسات آنجا هم تقریبا پر شده بود، خوشبختانه سیلاب های خوبی نیز از سمت مشهد داشتیم. سیلاب هایی که ما شاهدش هستیم فراتر از مطالعات انجام شده برای پروژه سد شور یجه است. ضمن اینکه در منطقه فریمان و یال جنوبی هزار مسجد نیز معمولا بارش ها و سیلاب های قابل اتکایی داریم.

● پیشرفت فیزیکی طرح

کارگاه های سدسازی محیط های خشنی هستند؛ خودروهای سستگین خاک برداری در زمین های نمناک کارگاه در حال کار هستند. در جاهایی که باران برای کارگران و مهندسان، مشکل ساز نباشد، عملیاتشان را متوقف نمی کنند و به ادامه کار می پردازند. اما روزهایی نیز هست که تقریبا ۵۰ درصد کارگاه به خاطر بارندگی تعطیل است. بماند روزها و ماههایی که به دلیل نبود اعتبار کافی، کارگاه تمام عیار، سوت و کور است!

عطارزاده می گوید: پیشرفت ساخت و سازه را در کل طرح حدود ۲۰ درصد است و دلیل این عقب ماندن، تأمین نشدن اعتبارات مالی است. متأسفانه اعتبار لازم برای ساخت پروژه به شکل قطره چکانی تزریق می شود و ما به جز کسری بودجه، برای پروژه ای که حجم عملیات خاک برداری اش تقریبا ۵،۱ میلیون مترمکعب است، هیچ مشکل دیگری نداریم.

● وضعیت اعتبارات چگونه است؟

مدیر طرح بسد شور یجه درباره اعتبارات و دلیلی که باعث پیشرفت لاک پشتی سد شور یجه شده است، می گوید: درمجموع حدود ۲۰میلیارد تومان به این پروژه تزریق مالی شده اما تا این مرحله، اعتبارات تزریق شده ۶میلیارد ا میزان مورد نیاز کمتر بوده است. می پرسیم: یعنی چقدر نیاز مالی داشتید و چند درصد از آن تعلق گرفته است؟ پاسخ می دهد: رقمی حدود ۲۰۰میلیارد تومان مصوب شده بود که از آن حدود ۲۱میلیارد یعنی ۱۰ درصد به ما تعلق گرفته است. فعلا به این پروژه از نظر اعتباری نگاه خوبی نشده است، در صورتی که حدود ۵سال است چند برابر پول این پروژه، آب را هدر داده ایم. او می افزاید: برای بخش اول پروژه که اجرایی شده است حدود ۱۳۷میلیارد تومان نیاز داشتیم که از این مبلغ، فقط برای سد، ۱۰۴میلیارد تومان، تجهیزات سد ۲۰میلیارد تومان، جاده دسترسی ۵میلیارد تومان و هزینه های مشاور و آزمایشگاه ۸میلیارد تومان نیاز داریم تا کار در این مرحله به پایان برسد. البته همه این موارد با قیمت های سال گذشته محاسبه شده است. برای سامانه پایین دست و بخش ۲ هم تقریبا معادل همین مبلغ نیاز داریم.

حرف آخر او این است که به دلیل کمبود و نرسیدن وعده های اعتباری، این پروژه در آستانه تعطیلی قرار دارد.

برای پیگیری این موضوع به سراغ معاون طرح و توسعه شرکت آب منطقه ای خراسان می رویم. حسین علیمیرزایی به خبرنگار ما می گوید: اعتبار ساخت این سد از محل صندوق توسعه ملی تأمین می شود اما امسال در بحث آب هیچ اعتباری به این سد اختصاص داده نشده است؛ با این تفصیل مشخص نیست اتمام عملیات ساخت این پروژه چه زمانی خواهد بود.

سد شور یجه سدی خاکی با هسته رُسی است. طول تاج سد ۳۷۴ متر و عرض تاج ۱۰ متر است. ارتفاع آن ۴۶،۵ متر از بستر رودخانه و حجم مخزن ۲۰۰ میلیون مترمکعب و متوسط تنظیم سالانه این پروژه حدود ۲۷ میلیون مترمکعب است. پروژه های اصلی این طرح، ساختمان سد و سیستم انحراف و تأسیسات وابسته و تجهیزات هیدرومکانیکال و الکتریکال پروژه است. ●

شهر

روزنامه شهراهید ورزشکشی

۴شنبه ۱۳۹۸ اسفند ۲۲ شماره SHAHRAHNEWS.IR

۷۰

زوارنق